

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

§. I. Referuntur sententiæ, & vera eligitur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

in homine, si ipsum in primo vel altero gradu constitutum spectes, quod ad hunc tractatum pertinet: sed ut regulis morum subjectus est, à quibus aberrare potest, vel regi, omnino hanc sibi partem vindicat, & recto quidem ordine: cum enim humanorum actuum naturam, seu esse physicum moralitas consequatur; postquam superiori Tractatu de humanis Actibus, tum universim, tum speciatim actum est, quoad esse physicum, & ut ad ordinem naturæ pertinent, rectè à methodorum bonitate vel malitia morali differamus.

Cæterum, licet forsitan hæc Tractatio plures difficultate sua deterere soleat, unum tamen habet, quo cæteris penè omnibus anteponendam censeo: vix enim alteram Theologia partem reperies, quæ cum ista utilitate jure contendat. Hæc una vitia extinguit, virtutes inserit, feros animi motus mitigat, mores componit, & effectus omnes ita temperat, ut merito à Platone mulica magna dici potuerit, non quæ fidium pulsu aures corporis, quas Sapiens filias carminis vocat, ad vacuam voluptatem demulceat, sed quæ partium animæ concordiam, ac virtutum harmoniam, suavissimum & maximè optandum animæ concentum edat. Quid enim me doces (inquit Seneca) quomodo inter se acutæ & graves voces consonant, quomodo nervorum disparem reddentium sonum fiat concordia? fac potius quod animus meus secum consonet, ne consilia mea discrepent. O egregiam artem! Scis rotunda metiri, in quadratum redigis quæcumque acceperis formam, nihil est quod in mensuram tuam non cadat; si artifex es, si geometra, metire animum, dic quàm magnus, quàm pusillus sit. Scis quæ recta sit linea; quid tibi prodest, si quid in vita rectum sit ignoras? Denique moralis scientia, omnium bonarum artium mater, quos erudit, ditat, quos docet nobilitat, quos instruit ornat, unde à Platone scientia optimi merito nuncupatur.

Epist.
82.

Lib. 3.
Instit.
cap. 7.

Transeamus ergo (inquit Lactantius) ad eam Philosophiæ (dicamus nos Theologiæ) partem, quam moralem vocant, in qua totius Philosophiæ ratio continetur, siquidem in illa, quæ Physica dicitur, sola oblectatio est, in hac etiam utilitas. Et quoniam in disponendo vitæ statu, formandisque moribus, periculo majori peccatur, majorem diligentiam necesse est adhiberi, ut sciamus quomodo nos oporteat vivere. Illic enim potest venia concedi, quia si vel aliquid dicunt, nihil profunt; si vel delirant, nihil nocent: hic verò nullus diffidio, nullus errori locus, omnes unum sentire oportet, ipsamque Philosophiam uno quasi ore præcipere, quia si quid fuerit erratum, vita omnis evertitur.

DISPUTATIO I.

De Moralitate in communi.

Hic præcipuus scopus hujus Tractatus sit explicare bonitatem & malitiam moralem actuum humanorum, & ab illis D. Thomas exordium sumptur: quia tamen notitia gradus generici non parum juvat, ut species sub illo contenta perfectè dignoscantur, hanc disputationem veluti præliminalem, & viam ad reliquas præsentis tractatus difficultates aperientem præmittimus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Moralitas Actuum humanorum, quidve addat supra libertatem?

§. I.

Referuntur Sententiæ, & verè eliduntur.

Est moralitatis existentia notissima sit, absolutissima tamen & obscurissima est illius natura: unde in ejus explicatione Doctores ita inter se divisi sunt, ut fere tot sint sententiæ, quot capita. Quidam illam cum libertate confundunt, existimantes actus humanos dici morales ex eo

præcisè, quod à libera voluntate cum perfecta rationis deliberatione procedant. Alii dicunt moralitatem esse denominationem extrinsecam, à lege, libertate, aut alia forma extrinseca petitam. Alii docent, illam itam esse in ordine sive relatione actuum humanorum ad suam regulam. Et est adhuc circa hujusmodi relationem inter Theologos pugna: nam aliqui censent esse tantum relationem rationis cum fundamento in re; alii contra asserunt esse relationem realem; & ex istis quidam volunt eam esse prædicamentalem, alii transcendentalem. Quibus præmissis, pro resolutione difficultatis

Dico primò, libertatem esse quidem fundamentum moralitatis actuum humanorum, non tamen ipsam moralitatem formaliter.

Prima pars est certa: quia actus humani habent à libertate quod possint subijci regulis morum, & ab eis dirigi & mensurari; unde actus omnino necessarii, & ad unum determinati, non sunt capaces talis directionis; frustra enim adhiberetur lex eis, quod est ex se & natura sua determinatum ad

ad unum, & aliter se habere non potest: Ergo A
libertas in actibus humanis est fundamentum
moralitatis. & ibi incipit genus moris, ubi primò
dominium voluntatis invenitur, inquit S. Doctor in
2. dist. 2. qu. 7. art. 2. De quo plura diximus tra-
ctatu precedenti.

Secunda verò pars, quòd scilicet libertas non
sit formaliter ipsa moralitas, multipliciter osten-
ditur. Primò quia libertas pertinet ad ordinem
physicum, est enim proprius modus agendi
creaturæ rationalis, per quem in genere phy-
sico operandi ab irrationalibus distinguitur. Se-
cundò, quia prius intelligitur libertas in actio-
nibus humanis, quàm moralitas: prius liqui-
dem concipimus, intellectu proponente ali-
quod objectum cum indifferentia, voluntatem
in illud cum indifferentia tendere (in quo for-
maliter consistit libertas) quàm habere esse mo-
rale in suo actu; inò ex eo tanquam à ratione à
priori habet esse morale in suo actu, quòd ren-
datur objectum cum indifferentia, ex eo enim
actus est mensurabilis per regulas morum. Ter-
tiò, si nulla esset regula morum, putà nulla
lex, adhuc posita indifferentià iudicii in intel-
lectu, intelligeretur libertas in actibus volunta-
ris, & tamen in tali casu nulla esset in eis mo-
ralitas: Ergo moralitas non est formaliter ipsa
libertas.

Dico secundò, moralitatem non consistere in
extrinseca denominatione.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 4. ad
2. ubi loquens de moralitate quam actus ha-
bent ex fine, expressè dicit quòd *inheret actio-
ni*, quamvis finis à quo sumitur, sit extrinse-
cus: At denominatio extrinseca non inheret
subjecto, nec intrinsecè illud afficit, sed solum
extrinsecè denominat, ut esse vitium in patiente:
Ergo juxta D. Thomam moralitas actuum huma-
norum in intrinseca denominatione non consistit.

Probatur secundò: Voluntas, ratio, lex, &
objectum, dicuntur moralia, per ordinem & at-
tributionem ad actum moralem: Ergo id quod
constituit moralitatem, intrinsecè est in actu
morali, non in potentia, lege, vel objecto.
Consequentia patet: quia analogà attributio-
nis dicuntur per ordinem ad illud, in quo prin-
cipaliter & intrinsecè est ratio seu forma per
nomen significata; v.g. medicina, urina, &
dieta, dicuntur sana per ordinem ad sanitatem,
quæ formaliter & intrinsecè est in animali. An-
tecedens verò probatur: Potentia dicitur mora-
lis, quia causat actum moralem; lex, quia ipsum
dirigit; objectum, quia terminat; finis, quia
moveret; circumstantiæ, quia efficiunt: Ergo om-
nia hæc dicuntur moralia, per ordinem & attri-
butionem ad actum moralem.

Confirmatur: Forma à qua actus humanus
immediatè denominatur moralis, debet esse
intrinsecè in aliquo subjecto: Sed hoc non po-
test esse aliud quàm actus voluntatis: Ergo esse
morale in hujusmodi actu, non est denomina-
tio solum extrinseca. Major pars est, Minor pro-
batur. Forma illa, cum sit ipsa actualis & forma
moralitas, debet subjectum in quo est con-
stitui actu & formaliter morale; sicut quilibet
forma actualis confert suo subjecto actua-
lem denominationem: Solus autem actus vo-
luntatis est capax prædictæ denominationis, sic-
ut solus ipse est actu formaliter in genere mo-
rali, & actu formaliter bonus vel malus: Ergo &c.

Nec valet, si dicas cum Suarez, formam dan-

Tom. III.

tem illam denominationem esse libertatem,
suamque primariam & intrinsecam denomina-
tionem, quæ est denominatio liberi, confer-
re voluntati in qua est, & deinde extrinsecè de-
nominare moralem, actum qui à voluntate eli-
citur. Non valet, inquam, tum quia liber-
tas neque est ipsa moralitas, neque forma mo-
ralis, sed pertinet ad ordinem physicum, ut jam
ostendimus; denominatio autem moralis, à for-
ma morali sumi debet. Tum etiam quia liber-
tas in actibus à voluntate elicitis, non est extrin-
seca denominatio, proveniens à potentia, ut
supponit Suarez, sed est quidam modus vita-
licitatis in illis existens, & à potentia libera &
vitali, nempe voluntate, participatus, ut egre-
gè ac eruditè probant Salmanticenses, & pa-
ter ex eo quòd aliter constituenda sit libertas
in actibus elicitis immanentibus, qui sunt qua-
si per essentiam liberi, ac imperatis transeun-
tibus, qui ab eis liberi denominantur, adeoque
cum in istis sit extrinseca, in illis poni debet in-
trinseca.

Dico tertio: Moralitas actuum humanorum
sita est in relatione actus liberi ad regulam suam,
in relatione, inquam, non rationis, sed reali,
non prædicamentali quidem, sed solum transcen-
dentali.

Conclusio tres habet partes, quæ sigillatim
probandæ sunt. Prima facile suaderetur: Tum quia
ratio moralitatis in actibus humanis pertinet
ad genus mensurabilis & regulabilis per regulas
morum: mensurabile autem, ut tale dicit, or-
dinem ad mensuram: Tum etiam quia de mo-
ralibus eodem proportionali modo debemus
philosophari, sicut de artificialibus: Sed in artifi-
cialibus tota formalis ratio artefacti sumitur ex
ordine ad ideam & regulas artis, quæ sunt in
mente artificis: Ergo & in moralibus tota for-
malis ratio moralitatis debet sumi ex ordine,
seu relatione quam actus humani dicunt ad suam
regulam, seu mensuram.

Secunda pars, quæ asserit talem relationem
non esse rationis, sed realem, videtur etiam
manifesta, quicquid in contrarium dicat Vaz-
quez hic disp. 73. cap. 7. Primò quia moralitas
convenit actibus humanis independentè ab
omni fictione intellectus: nam revera & à par-
te rei actus humani sunt moraliter boni, aut
mali, meritorii vel demeritorii, & laude aut
vituperio digni. Secundò, quia fieri entis ratio-
nis est cognosci, non autem fieri moralitatis;
aliàs qui cognosceret peccatum, faceret: quod
est ridiculum. Tertio, Ordo gratiæ, status glo-
riæ, unio hypostatica, in ordine morali fun-
dantur: quis verò credat prædiosissimam hanc
molem, viliissimi enarrationis minuti fundamen-
to? Nec minùs à ratione dissonum videtur,
quòd Deus enti rationis immensum gloriæ pon-
dus, vel æternòs gehennæ statuerit cruciatus:
Ergo relatio quæ actuum humanorum esse mo-
rale constituit, non rationis, sed verè realis est,
cum sit tot tantorumque bonorum aut malorum
origo.

Tertia denique pars, quòd nimirum hæc re-
latio non sit prædicamentalis, sed solum trans-
cendentalis, probatur: Moralitas est genus ad
contraria, scilicet bonum & malum morale: Sed
relatio non est genus ad contraria, nec in ejus
prædicamento est directa contrarietas, ut ex
Aristotele cap. de relatione docent communiter
Dialectici: Ergo &c.

D d

Pia

Tract.
10.
Disp. 1.
dubio 5.

8.

9.

10.

Præterea relatio prædicamentalis, ex proprio conceptu, sive generico, sive specifico, non exprimit perfectionem aut imperfectionem, convenientiam aut inconvenientiam, bonitatem vel malitiam, sed est purus respectus ad terminum sub ratione termini; quod ad eodè verum est, ut nequidem divinæ relationes, ex vi formalissimi conceptus ad perfectionem expriment, ut in tractatu de Trinitate fusè ostendimus: At qui species mortalitatis, quæ sunt bonitas & malitia, formalissimè expriment, illa perfectionem & convenientiam, hæc verò inconvenientiam & imperfectionem: Ergo neque earum species, neque earum genus possunt per relationem prædicamentalem constitui. Adde quod sæpè existit moralitas, absque eo quod objectum morale, quod est ejus terminus, à parte rei existat; ut cum quis appetit bonum vel malum possibile: Sed sine existentia termini non datur relatio prædicamentalis: Ergo relatio quæ actuum humanorum esse morale constituit, non est prædicamentalis, sed solum transcedentalis.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

CONTRA primam conclusionem objici possunt primò varia D. Thomæ testimonia, quibus hic quæst. 18. & sequentibus, sæpè asserit actum voluntatis esse moralem, in quantum est liber. Sed facillè respondetur, hæc debere intelligi in sensu causali, non verò formali, quia libertas est radix & fundamentum moralitatis, ut in prima parte conclusionis diximus: sicut quia rationalitas est radix risibilitatis, & albedo in pariete fundamentum relationis similitudinis, dicimus hominem in quantum rationalem esse risibilem, & parietem ut album esse similem. In eodem sensu accipiendum est id quod ait idem S. Doctor in 2. dist. 40. qu. 1. art. 1. nempe interiores actus voluntatis dividi per bonum & malum, sicut per differentias essentielles: nam solum vult bonum & malum, fundamentaliter & rationaliter sumpta, esse differentias essentielles actus voluntarii: quamvis enim bonitas & malitia moralis formaliter sumptæ, sint accidentia actuum humanorum, ipsi tamen actus voluntarii, ut tales & ex natura sua, fundant bonitatem & malitiam; in quo differunt ab artificialibus, quæ per suam substantiam non sunt radix, ex qua resultent diversæ formæ artificiales quibus differant, sed totaliter adveniunt ipsis ab extrinseco principio, & solum habent secundum suam substantiam, potentia obedientialem respectu ipsarum: unde clavis & culcillus v.g. non distinguuntur essentialiter per esse clavem & culcillum, etià radicaliter; sicut distinguuntur actus bonus & malus per, esse bonum & malum radicaliter.

EX his etiam facillè intelliges alia D. Thomæ testimonia, quibus ait actus voluntatis esse morales, in quantum procedunt à ratione, seu deliberatione rationis: nam vel particula *in quantum*, in sensu causali, non verò formali sumi debet: vel dicendum est, divum Thomam non loqui de ratione præcisè proponente objectum cum indifferentia iudicii, à qua actus voluntatis habet quòd sit liber, sed de ratione per synderesim & prudentiæ dictamen ordinante actum voluntatis in debitum finem, quomodo est regula moris: unde sic sumendo

A rationem, actus voluntatis sunt morales formaliter, in quantum ab ea procedunt.

Obijciunt secundò contra eandem conclusionem. Positâ in actu libertate, & præcisò omni alio, actus est formaliter moralis: Ergo constituitur in esse moris per ipsam libertatem. Consequentia patet, Antecedens probatur: quia positâ libertate actus est regulabilis per legem; moralitas autem ut sic, in nullo alio, nisi in hac regulabilitate, potest consistere: Tum etiam quia positâ libertate, ponitur principalis proprietas moralitatis in communi, quæ est imputabilitas; nam actus imputatur, vel est imputabilis, præcisè ex eo quod est sub dominio & potestate causæ; est autem sub eius dominio & potestate, in quantum liber formaliter: Ergo &c.

Confirmatur: Nihil fingi potest, quod sit genericum & commune speciebus moralitatis, nempe bonitati & malitiæ, nisi ipsa ratio liberi; nec enim aliquid est determinabile per bonum & malum, nisi ratio liberi: Ergo illa est genus mortalitatis.

Ad objectionem respondeo, negando Antecedens. Ad cuius primam probationem, nego Minorem: moralitas enim non est ipsa regulabilitas per principia moralia, sed subjectio actualis ad huiusmodi principia, sive regulas moris; regulabilitas verò est sola capacitas ad recipiendam huiusmodi subjectiorem, quæ capacitas eadem esset, etsi nulla extaret regula morum. Enimvero ita se habet, proportionaliter tamen, esse morale, sicut esse artificiale esse autem artificiale non consistit in regulabilitate per principia artis; quia hæc regulabilitas convenit rebus ante omnem artem per suam substantiam, sed consistit in habitu ad regulas morum, actualis subjectiõnis ad regulas sive principia artis, quæ subjectio supponit prædictam capacitatem sive regulabilitatem: similiter esse morale non consistit in regulabilitate per principia moris, sed in actuali subjectiõne ad huiusmodi principia.

Ad secundam probationem Antecedentis dicendum est, imputabilitatem quantum ad esse immediate sequi ad libertatem; quia ex eo quod actus est liber, potest poni vel non poni in esse; imputabilitatem verò ad condignitatem laudis vel vituperii, quæ est proprietas moralitatis in communi, non sequi nisi ad subjectiõnem actus ad regulas morum, secundum quod est illis conformis vel difformis; nam lege deficiente, nec actus imputatur, nec punitur, quia ubi non est lex, nec prævaricatio. Unde quando dicitur, quod actus est imputabilis præcisè ex eo quod est sub dominio vel potestate causæ, distinguendum est: est imputabilis quantum ad esse, concedo; quantum ad condignitatem laudis aut vituperii, nego. Vel aliter distingui potest eadem propositio, & concedi de potestate & dominio subjecto regulis & legi, & negari de dominio regulis morum non subjecto; nec enim punitur aut præmiatur actus domini voluntatis, si non sit lex aut regula, juxta quam, vel contra quam faciat.

Ad confirmationem nego Antecedens: potest enim assignari aliquid commune speciebus moralitatis, seu bonitati & malitiæ, scilicet respectus ad objectum, ut cadit sub ordine & regulis rationis, sive per conformitatem, sive per difformitatem: siquidem tam difformitas quam conformitas in actu, sive tam bonitas quam ma-